

УДК 94(477.87) «1921/1930»:329-057.87

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ КАРПАТОУКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ У ПРАЗІ (1921-1930) (ДО ПИТАННЯ ПРО ЇХ ПАРТІЙНУ САМОІДЕНТИФІКАЦІЮ)

Куцов К. О. (Ужгород)

У статті на основі архівних та опублікованих джерел висвітлено участь карпатоукраїнських студентів у діяльності чехословацьких політичних партій 1921-1930 рр. Автором проаналізовано процес становлення та діяльність припартійних груп, які у той час існували в карпатоукраїнському студентському середовищі, та їх вплив на діяльність фахових товариств карпатоукраїнських студентів.

Ключові слова: студенти, партії, політична діяльність, Підкарпатська Русь, Чехословаччина, Прага.

Постановка проблеми. Однією з ознак періоду перебування Підкарпатської Русі у складі Чехословацької республіки було активне залучення місцевої інтелігенції до суспільно-політичного життя. В умовах демократичного режиму дефіцит серед місцевого населення професійних політиків зумовив перебирання цих функцій інтелектуалами. Як наслідок, значна частина педагогів, священників, юристів, літераторів, журналістів, підприємців, діячів культурно-освітніх товариств і фахових організацій одночасно виконували керівні функції у локальних партійних утвореннях та філіях загальнодержавних партій. Це обумовлювалося, перш за все, внутрішніми проблемами краю (соціально-економічне становище, нерозв'язані питання автономії і територіальних меж, «мовний спір» тощо), осторонь яких інтелігенція залишатися не бажала. Не бажало цього й її наймолодше покоління – студентство.

Метою дослідження є висвітлення участі карпатоукраїнських студентів у діяльності чехословацьких політичних партій у 1921-1930 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Станом на сьогодні питання партійної історії міжвоєнного Закарпаття (Підкарпатської Русі) досить детально висвітлено у працях вітчизняних та зарубіжних учених [10; 15; 23], однак участь у партійному житті студентства дотепер залишалася поза ретельною увагою дослідників.

Виклад основного матеріалу. Зародження карпатоукраїнського студентського руху в ЧСР відбулося на рубежі 1920-1921 рр. з утворенням у Празі русофільського гуртка «Возрождение» (4 листопада 1920 р.) та народовецького «Союзу Підкарпатських Руських Студентів» (24 квітня 1921 р.). Зважаючи на невелику чисельність та мінімальний досвід громадської діяльності, у перші роки свого існування обидві організації намагалися якомога далі дистанціюватися від політики. Редактор журналу «Подкарпатській Студентъ» Олександр Фединець (1897-1987) на початку 1922 р. навіть писав з цього приводу: «Политика есть погильею молодежи! – Братя политиканты! До вас относятся сии слова. Не

хотіть связати руки нашей молодой генерации своими политическими гаслами, но если наша липша будущность на сердці лежит, сей цвіт най ростет свободно, най научается сам спознавати жизнь, світ, для нас практичны и благодарны средства, идеи» [1]. Зауважимо, що деякі з тодішніх членів «Возрождения» та СПРС усе ж підтримували зв'язки з локальними партійними проектами, які в той час з'являлися у Підкарпатській Русі та Пряшівщині [6, арк. 242], однак масового характеру це явище не мало.

Ситуація почала істотно змінюватися на початку 1924 р. напередодні перших виборів до Національних Зборів ЧСР, проведених на території Підкарпатської Русі. 30 січня 1924 р. у Празі під керівництвом члена «Возрождения» Віктора-Гейзи Барана (1903-1943) відбулися установчі збори «Союзу карпаторусских аграрных академиків», що став першою припартійною організацією карпатоукраїнського студентства. Її головними цілями були проголошені ознайомлення студентів з ідеями «аграризму» та їх підготовка до політичної діяльності. Організація стала автономним підрозділом Центрального Союзу аграрних студентів ЧСР («Ústředni Svaz Agrárních Akademiků» / USAA), а її головним політичним партнером було визначено філію Аграрної партії в Підкарпатській Русі [14]. Оскільки «аграрні академіки» були першим політичним проектом карпатоукраїнських студентів, то на момент створення до їх лав записалася значна частина активу як «Возрождения», так і СПРС. Серед причин масової орієнтації карпатоукраїнських студентів на «партію влади» було й прагматичне бажання в подальшому зробити кар'єру на державній службі. Принаймні, в цьому згодом зізнавалися деякі з тогочасних «аграрних академіків» [2, арк. 19].

Наступним припартійним проектом карпатоукраїнського студентства став «Союз соціал-демократичних студентів з Підкарпатської Русі», утворений у Празі в другій половині 1925 р. на чолі зі студентом-медиком Миколою Різдорфером (1901-?). Організація декларувала плюралізм у наці-

онально-мовному питанні. Її членами на початковому етапі діяльності були карпатоукраїнські студенти обох мовних напрямів, а також студенти інших національностей, які походили з Підкарпатської Русі. Як згадували пізніше самі активісти, організація здійснювала своєрідну підготовку студентства до діяльності у Чехословацькій соціал-демократичній партії (ЧСДП) [8, с. 397]. На відміну від «аграрних академіків», «соціал-демократичні студенти» із самого початку не відзначалися особливою масовістю. Так, станом на 1927 р. до організації належало лише 20 слухачів празьких вишів [24, с. 269].

За даними чехословацької поліції, станом на 1926 р. у середовищі карпатоукраїнських студентів Праги існував також неформальний гурток комуністичного спрямування, очолюваний студентом філософського факультету, членом «Возродження» Степаном Петрусом (1895-1975). Останній, до речі, долучився до комуністичного руху ще 1919 р., як солдат угорської «червоної армії». У таємній належності до комуністів поліцейські органи підозрювали багатьох студентів із Підкарпатської Русі (у більшості – євреїв та угорців). Серед них були, зокрема, ряд активних діячів «Возродження» та СПРС того часу [6, арк. 13-344]. Проте, чи мали ці підозри конкретне підґрунтя, нині сказати важко.

На середину 1920-х рр. з усіх перерахованих об'єднань найбільш активну діяльність безумовно демонстрували «аграрні академіки». Зокрема, від 1925 р. їх очільник за посадою постійно обирався заступником голови USAA [9]. У червні того ж року організація почала випускати в Празі студентський журнал «Лучшая доля», правда, за браком фінансів зуміла видати лише 2 номери [24, с. 269]. Водночас внутрішній згуртованості товариства перешкождали конфлікти на мовному підґрунті, які з певною регулярністю виникали в його лавах. До прикладу, в середині 1925 р. «аграрні академіки» різко відмежувалися від дій свого колеги, редактора газети «Novoje Vremja» В.-Г. Барана, звинувативши його в популяризації русинства та сприянні чехізації Підкарпатської Русі [13].

Конфлікт у лавах «аграрних академіків» наступного року знайшов резонансний відгосок серед усього карпатоукраїнського студентства. Так, 7 березня 1926 р. під головуванням члена «Возродження» Гаврила Михалича (1902-1982) у Празі відбулися загальні збори карпатоукраїнського студентства. Приводом для цього послужувало розпорядження уряду ЧСР «Про мову», де, окрім іншого, офіційною мовою діловодства на території Підкарпатської Русі було визначено виключно чеську мову. На зборах виступили представники обох мовних течій, які у своїх доповідях піддали різкій критиці дії уряду ЧСР стосовно Підкарпатської Русі й Пряшівщини. За підсумками зборів було ухвалено резолюцію, яку надіслали президенту та

уряду ЧСР. У ній студенти назвали уряд ЧСР некомпетентним у прийнятті будь-яких розпоряджень стосовно мовного питання у Підкарпатській Русі; вимагали заміни усіх чиновників-чехів, які працювали в урядових установах Підкарпатської Русі, але не володіли мовою місцевого населення, закриття газет «Podkarpatské Hlasy» та «Novoje Vremja», надання «руській» мові статусу офіційної на території Пряшівщини. Учасники зборів також звернулися до населення й парламентських представників краю з проханням підтримати цей протест. Підписи під текстом резолюції поставили представники усіх легальних об'єднань карпатоукраїнського студентства, які на той час діяли у Празі: голова «аграрних академіків» Едмунд Гойдич (1901-?), голова СПРС Юлій Бокшай (1901-?), заступник голови «соціал-демократичних студентів» Михайло Калинов (1901-1992) та голова «Возродження» Гаврило Чопей (1902-1988) [12]. Примітно, що членство окремих учасників зборів та підписантів резолюції в Аграрній партії не завадило їм виступати із критикою дій уряду, які суперечили інтересам рідного краю й були черговим відступом від обіцяної автономії.

До речі, для чехословацької влади вчинок карпатоукраїнських студентів був відвертою несподіванкою. Цим пояснюється надмірна увага до провідних учасників зборів, окремі з яких (зокрема М. Різдорфер, Е. Гойдич) вже за кілька днів потому були допитані поліцією на предмет лояльності республіці [6, арк. 320]. Політична активність студентів спричинила суттєве обурення й серед провідних кіл безпосередньо в Підкарпатській Русі. Зокрема, наближена до Аграрної партії газета «Podkarpatské Hlasy» з цього приводу написала, що «студенти-русини вирішили зайнятися політикою, оскільки нездатні скласти іспити» [22].

Розпорядження «Про мову» та інші непопулярні дії чехословацького уряду щодо Підкарпатської Русі помітно послабили авторитет Аграрної партії серед карпатоукраїнського студентства. Це стало причиною суттєвого зменшення членської бази «Союза карпаторусских аграрных академиків». Зокрема, на кінець 1927 р. із понад 150 карпатоукраїнських студентів, які навчалися у Празі, «аграрними академіками» були лише 30 [24, с. 269]. Кількісних, а радше іміджевих втрат організація зазнала й у середині 1928 р., коли її лави голосно залишила група студентів-русофілів, очолюваних Василем Лендельом (1905-?). Свій вчинок вони мотивували тим, що «сини Підкарпатської Русі не мають морального права належати до партії, за підтримки якої у краї збудовано понад 100 чеських шкіл» [3].

Наслідком указаних подій стала масова переорієнтація підкарпатських і пряшівських студентів-русофілів на опозиційну Чеську Націонал-Демократичну партію. Такий вибір не був дивним,

позаяк лідер цієї політичної сили Карл Крамарж (1860-1937), відомий своїми русофільськими симпатіями, ще від початку 1920-х рр. підтримував тісні зв'язки із «Возрождением» та надавав йому помітну спонсорську допомогу. 17 листопада 1928 р. у Празі відбулися установчі збори товариства «Молодая Генерация Карпаторусских Студентов», головою якого став уже згадуваний Василь Лендьял. На момент створення «Молодая Генерация» об'єднала більшу частину празьких студентів-русофілів. Вона оголосила себе автономним підрозділом організації «Studentský odbor Mladé generace Československé národní demokracie» – студентсько-молодіжного крила ЧНДП (вже 20 листопада В. Лендьял взяв участь у щорічних загальних зборах цієї структури та був обраний членом її правління [25]), а своїми політичними партнерами – «Русское Народное Соединение» (РНС) та «Русскую Народную партию на Словакии» (РНП) – локальні політичні утворення, які були фактичними репрезентантами ЧНДП у Підкарпатській Русі та Пряшівщині [21].

Співпраця «Молодой Генерации» з РНС, яке не мало розгалуженої партійної структури, носила радше декларативний характер і на практиці проявлялася хіба що у висвітленні студентської проблематики на шпальтах партійної газети «Свободное Слово». Натомість взаємини із РНП були більш помітними та продуктивними. Крім регулярних дописів на шпальтах партійного часопису «Народная Газета», члени «Молодой Генерации» брали активну участь в організованих партією масових заходах та її агітаційних кампаніях. До прикладу, восени 1928 р. Іван П'єщак (1904-1972), Ігор Левканич (1909-1962) та інші студенти-пряшівчани були активними учасниками агітаційних заходів РНП під час виборів до земського та ряду окружних представництв Словаччини [11]. А 4 листопада 1930 р. представники «Молодой Генерации», користуючись своєю більшістю, домоглися обрання лідера РНП Костянтина Мачика (1862-1938) почесним членом товариства «Возрождение» [7].

На відміну від націоналістичних тенденцій у діяльності колег-русофілів, студенти-народовці, об'єднані в лавах СПРС, наприкінці 1920-х рр. перебували під помітним впливом партій лівого спектру, зокрема ЧСДП. Достатньо наголосити хоча б на тому, що студенти Юрій-Августин Шерегій (1907-1990), Микола Русинко (1906-?) та Микола Бандусяк (1909-2002), які у 1927-1931 рр. очолювали СПРС, одночасно були активними діячами «Союзу соціал-демократичних студентів», а сама організація у цей час нерідко проводила збори у «домівці» СПРС. У внутрішній документації СПРС цього періоду також зафіксовано, що товариство неодноразово зверталось до парламентських представників ЧСДП Юлія Гусная (1893-?) та Яромира Нечаса (1888-1945) за протекцією у вирішенні різних непорозумінь з урядовими інституціями [19, арк. 43-52].

А 1930 р. провідні діячі підкарпатської філії ЧСДП Василь Климпуш (1891-1965) та Михайло Марущак (1892-1966) були обрані почесними членами СПРС [18, арк. 22, 24].

У поліційних звітах, датованих першою половиною 1928 р., констатувався також суттєвий вплив на діяльність СПРС з боку Підкарпатського крайкому Комуністичної партії Чехословаччини. Відзначалася, зокрема, співпраця товариства із комуністичними часописами «Наша Земля» (у 1927-1928 рр. правління СПРС вело тут постійну рубрику «Студентський куток») та «Карпатська Правда». Головним комуністичним агітатором усередині СПРС, за даними поліції, був Михайло Фущич (1907-?), який у той час навчався на юридичному факультеті Празького Карлового університету [5, арк. 72, 74].

Після того як М. Фущич перевівся на навчання до Братиславського університету, найбільш яскравими репрезентантами комуністичного крила в лавах СПРС стали студенти-правники Павло Добровський (1907-1984) та Микола Цуперяк (1908-1999). Якщо об'єктивно оцінювати, то діяльність студентів-комуністів усередині СПРС мала й позитивні наслідки. Зокрема, саме їхньою заслугою можемо вважати остаточний перехід організації на проукраїнські позиції, що відбувся на загальних зборах 10 лютого 1929 р. Тоді, після змістовної доповіді П. Добровського, члени СПРС ухвалили радикальну резолюцію, в якій, серед іншого, було зазначено: «Населення Закарпаття, що ще й дотепер носить на собі назву «русини», «руснаки», це органічна складова частина українського народу, що заселює Радянську Україну, Західну Україну (цебто Галичину, Волинь, Полісся, Холмщину), Буковину, частину Басарабії та деякі землі Російської Соціалістичної Федеративної Радянської Республіки. Населення цих територій говорить одною і тою самою українською мовою, має одну і ту саму літературу, одні і ті самі звичаї, один і той самий побут та народне мистецтво <...>. З огляду на це нема ніяких основ для теорій про національну окремішність «русського» населення Закарпаття від решти українського народу <...>. Усіх, хто дотепер прикривається русинством (певно, малася на увазі підкарпатська народовецька інтелігенція старшого покоління. – К. К.), уважаємо свідомими чи несвідомими союзниками наших гнобителів» [17, арк. 2-5]. Подібної сміливості у трактовці національно-мовного питання в той час не дозволяла собі жодна з народовецьких організацій Підкарпатської Русі.

Крім названої, збори ухвалили також резолюцію про засудження заборони комуністичного українського журналу «Наша Земля», прийняли рішення про перехід на український фонетичний правопис радянського зразка, перейменування організації у «Союз Підкарпатських Українських Студентів» та проведення в Ужгороді З'їзду народовець-

кої молоді [17, арк.1, 5, 6]. Проте вже на стадії підготовки з'їзду серед студентів стався міжпартійний конфлікт. Унаслідок цього на початку червня 1929 р. П. Добровський пішов з посади секретаря СПРС та відмовився від членства у підготовчому комітеті з'їзду, вважаючи проект його резолюцій недостатньо радикальним [19, арк. 6, 10]. Тоді ж гектографним способом студенти-комуністи випустили 20-сторінковий альманах «Ластівка», в якому виклали власну позицію щодо більшості актуальних питань політичного життя Підкарпатської Русі. Наклад альманаху невдовзі було розповсюджено серед молоді кількох сіл краю (крім самих П. Добровського та М. Цуперяка, його поширенням займалися учні Берегівської гімназії – майбутні члени СПРС Михайло Антал (1909-?), Іван Кошан (1911-1993) та інші) [4, арк. 14-31]. Одним із програмних тверджень видання було: «Чеська влада боїться, щоб наше населення не довідалося, що в Галичині і на Радянській Україні живе той самий український народ та щоб хотіли з'єднатися з радянськими братами-українцями в одну державу» [4, арк. 4-5]. Крім цього, на сторінках «Ластівки» різкому осуду піддавалися чехізація Підкарпатської Русі, діяльність місцевих русофілів та деяких діячів проукраїнського табору, русинофілство греко-католицького духовенства, антирадянська позиція української еміграції у ЧСР тощо [4, арк. 6-13]. Критикувалася також і діяльність самого СПРС за недостатню «національно-освідомлюючу працю поміж українським населенням Закарпатської України» [4, арк. 6].

Суперечки П. Добровського та М. Цуперяка з рештою активу СПРС зафіксовані також у кількох протоколах зборів організації за 1929/30 навчальний рік (3 березня 1930 р. СПРС навіть виніс догану М. Цуперяку за порушення статуту) [19, арк. 10, 25,

40-41, 47, 53-54]. Крім цього, названі студенти неетично дозволяли собі публічне паплюження діяльності СПРС на шпальтах комуністичної преси. Зокрема, в одній із таких публікацій СПРС було названо «реакційною і фашистською групою» [20]. В авторстві цих пасквілів члени організації підозрювали П. Добровського. Коли восени 1932 р. його було виключено з лав СПРС, однією із причин вердикту було названо саме це [16, арк. 4-5].

Висновки. Отже, майже від моменту зародження карпатоукраїнського студентського руху в ЧСР його активісти у міру можливостей намагалися брати участь у політичному житті. Найяскравіше їх політична діяльність проявилася у взаєминах із політичними партіями, наслідком чого стало утворення в Празі ряду припартійних товариств і гуртків карпатоукраїнських студентів. У цих об'єднаннях перший політичний досвід та певний рівень пізнаваності серед земляків дістали В.-Г. Баран, М. Різдорфер, Г. Михалич, І. П'єшак, М. Бандусяк, М. Цуперяк, І. Левканич та інші студентські активісти, які з часом (кінець 1930-х рр. та пізніше) відіграли помітну роль у суспільно-політичному житті Закарпаття та Східної Словаччини. Впродовж 1924-1930 рр. відбулася помітна зміна у політичних симпатіях (партійній самоідентифікації) карпатоукраїнського студентського активу від майже безальтернативної підтримки проурядової Аграрної партії до масової співпраці з опозиційними силами. При цьому якщо симпатії студентів-русофілів схилилися до партій націоналістичного спрямування, то студенти-народовці перебували під впливом партій лівого спектру. Загалом же співпраця карпатоукраїнського студентства з політичними партіями свідчить про їх активну життєву позицію та бажання впливати на вирішення політичної долі рідного краю, що, безумовно, було позитивним.

1. Алфа. Слово кь своимъ // Подкарпатській Студентъ [Прага]. – 1922. – 5. IV. – № 1. – С. 1.
2. Архів УСБУ в Закарпатській області. – Ф. 7: Кримінальні справи на осіб, знятих з оперативного обліку. – Спр. С-1487: По обвиненію Данкулинець Владимира Михайловича по ст. 58-3 УК РСФСР (6 августа 1944 г. – 6 января 1945 г.). – 122 арк.
3. Виступленіє ізъ аграрной партіи // Свободное Слово [Мукачево]. – 1928. – 4 июля. – С. 4.
4. Державний архів Закарпатської області (ДАЗО). – Ф. 2: Президія Крайового управління Підкарпатської Русі, м. Ужгород. 1928-1938 рр. – Оп. 1. – Спр. 154: Листування з Міністерством внутрішніх справ, поліційними і окружними урядами про діяльність підозрілих осіб, поширення брошури «Ластівка», військові дезертири, в'їзд вчених з-за кордону. – Т. 1. (5 квітня 1929 р. – 16 лютого 1933 р.). – 186 арк.
5. ДАЗО. – Ф. 29: Президія Цивільної Управи Підкарпатської Русі, м. Ужгород. 1919-1928 рр. – Оп. 3. – Спр. 804: Листування з Міністерством внутрішніх справ і поліційними урядами про діяльність культосвітніх товариств на Підкарпатській Русі («Просвіта», «Духнович» і інші) (28 грудня 1923 р. – 6 червня 1928 р.). – 104 арк.
6. ДАЗО. – Ф. 29. – Оп. 3. – Спр. 598: Листування Міністерства внутрішніх справ з поліційними урядами з питання комуністичної агітації студентів вищих учбових закладів, інформації про їхню діяльність, списки студентів (10 серпня 1926 р. – 29 лютого 1927 р.). – 345 арк.
7. Д-р К. П. Мачиць почетнымъ членомъ о-ва «Возрожденіе» / За ОКС «Возрожденіе»: В. В. Анталовській, предсѣдатель, И. В. Андрашко, секретарь // Народная Газета [Пряшевъ]. – 1930. – 20 декабря. – С. 1.
8. З протоколу допиту заарештованого контролера партії Українське Національне Об'єднання Бандусяка М. М. // Карпатська Україна: Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії. – Т. I / Упоряд.:

- О. Д. Довганич, О. М. Корсун, О. М. Пагіря. – Ужгород: Закарпаття, 2009. – С. 396-400.
9. Карпаторусская аграрная молодежь в работѣ за Подк. Русь // Карпаторусскій Вѣстник [Ужгородь]. – 1925. – 2 іюня. – С. 4.
 10. Ліхтей І. Українське питання в діяльності політичних партій Підкарпатської Русі (1919-1939) / І. Ліхтей // Закарпатська Україна у складі Чехословаччини (1919-1939): [Збірник матеріалів 6-ої наукової карпатознавчої конференції]. – Пряшів, 2000. – С. 81-90.
 11. Призывъ карпаторусскаго студенчества въ Прагѣ къ русскому народу Пряшевщины / І. Пьещакъ, І. Левканичъ и др. // Народная Газета [Пряшевѣ]. – 1928. – 24 ноября. – С. 3.
 12. Протестъ карпаторусскихъ студентовъ / Къ резолюціи приключились въ имени: Соціального Союза Подкарпатскихъ Русскихъ Студентовъ – [Ю.] Бокшай, Союза Соц. дем. академиковъ – М. Калиновъ, Союза Карпаторусскихъ аграрныхъ академиковъ – Э. Гойдичъ, КРСК «Возрожденіе» – Г. Чопей // Народная Газета [Пряшевѣ]. – 1926. – 1 апрѣля. – С. 3.
 13. Протестъ противъ газеты «Novoje Vremja»: Письмо Союза Карп.-русс. Аграрныхъ Студентовъ въ Прагѣ / Э. Гойдичъ, предсѣдатель, Г. Баторій, за секретаря. Прага, 27. VI. 1925 // Русская Земля [Ужгородь]. – 1925. – 9 іюля. – С. 2.
 14. Студенческій обзоръ // Карпаторусскій Вѣстник [Ужгородь]. – 1924. – 1 февраля. – С. 12
 15. Токар М. Політичні партії Закарпаття в умовах багатопартійності (1919-1939) / М. Токар. – Ужгород, 2006. – 380 с.
 16. Центральний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО). – Ф. 4392: Союз підкарпатських руських студентів в Празі. – Оп. 1. – Спр. 2: Книга протоколів засідань виділу і загальних зборів Союзу (7 жовтня 1922 р. – 22 січня 1939 р.). – 94 арк.
 17. ЦДАВО. – Ф. 4392. – Оп. 1. – Спр. 3: Резолюції загальних зборів членів Союзу з протестом проти національного пригноблення українського населення Закарпаття з боку чеської влади. Копії (10 лютого 1929 р.). – 6 арк.
 18. ЦДАВО. – Ф. 4392. – Оп. 1. – Спр. 6: Журнал реєстрації вхідних і вихідних документів Союзу (1926-1927). – 88 арк.
 19. Центральний архів громадських об'єднань України. – Ф. 269: Колекція документів «Український музей в Празі». – Оп. 1.: Документи і матеріали українських організацій, союзів, спілок, товариств і громад на еміграції 1905-1948 рр. – Спр. 896: Статут Массарикового фонду для Підкарпатських студентів при міністерстві шкіл і народної освіти ЧСР. Протоколи загальних зборів і засідань Виділу Союзу підкарпатських руських студентів в Празі (4 травня 1928 р. – 4 червня 1930 р.). – 62 арк.
 20. Яких патронів і опікунів шукає собі фашистське студентство // Голос Життя [Ужгород]. – 1930. – 15 липня. – С. 4.
 21. Pář. Podkarpatoruské studentstvo je národní // Národní Listy [Praha]. – 1928. – 19 listopadu. – S. 2.
 22. Místo študování – politika // Podkarpatské Hlasy [Užhorod]. – 1926. – 18 břez. – S. 2
 23. Plachý J. K činnosti některých negativistických stran na Podkarpatské Rusi v roce 1938 // Slovanský přehled [Praha]. – 2012. – № 1-2. – S. 117-136.
 24. Ročenka Československé republiky. Ročník VI. 1927. – Praha, 1927. – 402 s.
 25. Valná hromada Studentského odboru Mladé generace čsl. Národní demokracie // Národ [Praha]. – 1928. – 26 listopadu. – S. 4.

РЕЗІЮМЕ

ОСОБЕННОСТИ ПОЛИТИЧЕСКИХ ВЗГЛЯДОВ КАРПАТОУКРАИНСКИХ СТУДЕНТОВ В ПРАГЕ (1921-1930) (К ВОПРОСУ ОБ ИХ ПАРТИЙНОЙ САМОИДЕНТИФИКАЦИИ)

Куцов К. А. (Ужгород)

В статье на основе архивных и опубликованных источников освещено участие карпатоукраинских студентов в деятельности чехословацких политических партий 1921-1930 гг. Автором проанализирован процесс становления и деятельности припартийных групп, которые в то время существовали в карпатоукраинской студенческой среде, и их влияние на деятельность профессиональных организаций карпатоукраинских студентов.

Ключевые слова: студенты, партии, политическая деятельность, Подкарпатская Русь, Чехословакия, Прага.

SUMMARY
DISTINCTIVE FEATURES OF THE POLITICAL VIEWS OF CARPATHIAN-UKRAINIAN STUDENTS IN PRAGUE (1921-1930) (TO THE ISSUE OF THEIR PARTY SELF-IDENTIFICATION)

K. Kutsov (Uzhhorod)

The article focused on Carpatho-Ukrainian students in the activities of Czechoslovakian political parties in years 1921-1930 based on archival and published sources. The author analyzes the process of formation and activities of the most popular party groups that existed at that time in Carpatho-Ukrainian students' life and their impact on professional associations of Carpatho-Ukrainian students.

Keywords: students, party, political activity, Subcarpathian Rus, Czechoslovakia, Prague.

УДК 94(477.87) «1920/1930»:069

**ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ
В ПІДКАРПАТСЬКІЙ РУСІ (20-30-ті РОКИ ХХ ст.)**

Кузьма В. В. (Ужгород)

У статті розглядається питання виникнення перших музейних збірок у Підкарпатській Русі (20-30-ті рр. ХХ ст.). Також описано історію створення, розвитку і функціонування перших закарпатських музеїв, таких як: Музей ім. Т. Легоцького в Мукачеві, музей товариства «Просвіта», Ужгородський земський музей, Руський Національний музей та інші.

Ключові слова: Підкарпатська Русь, музей, музейні збірки, пам'ятки, експозиція, експонати.

Постановка проблеми. Початок ХХ ст. ознаменувався підвищеною увагою українського суспільства до своїх національних традицій, історії та культури. Для населення Закарпаття, яке перебувало під владою Австро-Угорської імперії, знання минулого дедалі тісніше пов'язувалося з актуальними суспільно-політичними проблемами, які хвилювали широку громадськість. Історико-культурна спадщина починала усвідомлюватися як необхідна ланка, що єднає минуле із сучасним, важливий засіб утвердження національної самосвідомості населення, основа об'єктивного вивчення його історії та культури. Пам'ятки старовини й мистецтва розглядалися як беззаперечні матеріальні підтвердження багатовікової історії населення Закарпаття в контексті тих цивілізаційних і культурних процесів, що відбувалися на цій території з найдавніших часів.

Після розпаду Австро-Угорської монархії відповідно до Сен-Жерменського договору від 1919 р. сучасну територію Закарпаття було приєднано до Чехословацької республіки під назвою Підкарпатська Русь.

Метою цього дослідження є спроба вивчення особливостей виникнення перших музейних збірок у Підкарпатській Русі (20-30-ті рр. ХХ ст.), а також висвітлити історію створення, розвитку і функціонування перших закарпатських музеїв, таких як: Музей ім. Т. Легоцького в Мукачеві, музей това-

риства «Просвіта», Ужгородський земський музей, Руський Національний музей та інші.

Слід відзначити, що завдяки правлінню уряду Чехословаччини, яка надала статус «культурної автономії» Закарпатському краю, в ньому розпочалися процеси становлення й розвитку пам'яткоохоронної та музейної справи.

Під пам'ятками старовини й мистецтва в той час розуміли археологічні старожитності, архітектурно-монументальні витвори і споруди, рукописи і стародруки, предмети народного побуту, зразки усної творчості. Вивчення та збереження історико-культурної спадщини здійснювалися переважно силами громадськості, спиралися на приватну ініціативу й меценатство. Провідне місце тут належало діяльності окремих культурних товариств, які створювалися в той час.

Перше на Закарпатті музейне товариство було засноване ще 1907 р. в Мукачеві з ініціативи видатного вченого, археолога, історика й етнографа Т. Легоцького [17, с. 10]. Одним із головних завдань товариства було створення на основі величезної колекції Т. Легоцького музею. Та через байдуже ставлення властей до музейної справи вчений перед смертю заповів колекцію своїй сім'ї [10, с. 9-10].

Керівництво нової країни все ж звернуло увагу на пам'ятки історії, культури та мистецтва. З метою регулювання пам'яткоохоронної справи 1919 р. було видано Закон, в якому, зокрема,